

Aku Ankan housut ja muita syntisiä tarinoita

5.6.2026

Valvooko isoveli meitä? Saammeko todella sanoa mitä ajattelemme, kirjoittaa ajatuksemme auki tai tehdä muita mediasisältöjä ilman, että kukaan rajoittaa mielipiteenvapauttamme ja ilmaisuamme? Sensuroidaanko meitä?

Sensuurin juuret juontavat aina antiikin aikoihin. Rooman valtakunnassa oli erityinen virkamies, censori (Tieteen termipankki, 2026), jonka tehtävänä oli huolehtia siitä, että mitään valtion vastaista materiaalia ei päässyt levitykseen. Valtaapitävät tahot ovat kautta vuosisatojen käyttäneet sensuuria aseena, jolla kansan kieli ja mieli on saatu pidettyä kurissa.

Myös Suomen historiassa sensuuri on ollut merkittävässä roolissa esimerkiksi ensimmäisen ja toisen sortokauden (1899 – 1905 ja 1908 – 1917). Itsenäisyyden alkutaipaleella sensuurin kohteena oli kommunistien julkaisema kirjallisuus, ja toisen maailmansodan jälkeen sensuroitiin ”kiellettyjä kirjoja” eli teoksia, jotka Neuvostoliitto katsoi neuvostovastaisiksi. Käytännössä tämä tarkoitti sitä, että kirjastoille annettiin lista teoksista, jotka tuli poistaa kokoelmasta niiden ”arveluttavan” sisällön takia. (ks. esim. Ekholm, 1996.)

Sensuuri voidaan jaotella neljään eri lajiin: ennakkosensuuriin, jälkisensuuriin, itsesensuuriin ja rakenteelliseen sensuuriin. Ennakkosensuurissa dokumentit tarkastetaan ennen kuin ne pääsevät levitykseen. Näin on meillä tehty esimerkiksi videoiden suhteen. Jälkisensuurissa taas voidaan jo ilmestynyt dokumentti poistaa markkinoilta, jos sen katsotaan esimerkiksi sisältävän liian rohkeaa seksuaalista materiaalia.

Kirjasto portinvartijana

Kirjasto tarjoaa laajalti erilaista materiaalia kansalaisille. Samalla se myös toimii portinvartijana harjoittamalla ennakkosensuuria. Käytännössä tämä tapahtuu aineistoa valittaessa. Arveluttavia teoksia tai äänitteitä saatetaan myös poistaa jälkikäteen.

Nimettömänä kommentoineet kirjastonhoitajat kertoivat, että "*joissakin pääkaupunkiseudun kirjastoissa Noidan käsikirja laitettiin pian sen ilmestymisen jälkeen pois asiakkaiden saatavilta*" tai, että "*monet kirjastot poistivat kirjan kokoelmistaan*" (Vanhatalo, 2018).

Voimakkaan uskonnollisissa kunnissa on saatettu jättää myös sateenkaarikirjallisuutta hankkimatta etenkin 1900-luvun lopulla. Asenteet toki ovat tässä suhteessa muuttuneet suvaitsevammiksi.

Mitä dokumentteja kirjastoon hankitaan ja mitä ei – kyse on monissa tapauksissa myös arvoista ja maailmankuvastamme. Samalla sensuuri heijastelee myös ajan henkeä ja poliittisia ja uskonnollisia asenteita.

Akun housut huolestuttivat

1970-luvulla jopa Aku Ankka joutui Suomessa maailmalla levinneen tiedon mukaan sensuurin kohteeksi housuttomuuden ja parisuhteensa takia. Saksalaislehdet kirjoittivat, että paitsi alastomuus, myös parisuhteen epävakaus olivat huonoja esimerkkejä lapsille.

Akun tilaaminen lopetettiin niin Helsingissä kuin Kemissä, tosin aivan eri syistä. Aku tuli edelleen kirjastoihin, mutta vuonna 1974 Kemin nuorisolautakunta lopetti tilauksen nuorisotiloihin lehden liiallisen länsimaisuuden takia. Kolme vuotta myöhemmin Helsingin nuorisolautakunta lopetti tilauksen säästösyistä kaupungin nuorisotiloihin (Alenius, 2011). Vaikka taustalla saattoi olla, etenkin Kemissä, ideologisia painotuksia. Vaikka usein on sanottu, että Aku joutui kirjastoissa sensuurin kohteeksi, näin ei asia ollut. Moraalisista syistä Aku Ankka ei joutunut pois lehtivalikoimasta, taloudellisista tai ideologisista kyllä nuorisotoimen tiloissa. Loppujen lopuksi uutinen oli ankka parhaasta päästä.

Sensuuria viime vuosikymmeninä

Yhteiskunta on monella tapaa muuttunut entistä suvaitsevammaksi. Siitä huolimatta 1900-luvun lopulla ja yhä edelleen joissain kirjastoissa saatetaan jättää joitain teoksia hankimatta niiden edustamien arvojen takia. Etenkin kulttikirjallisuus ja sarjakuvat joutuivat tulilinjalle vielä 1990-luvulla väkivallan, kauhun tai pornografian takia (Liukkonen, 2021).

Silloin, kun teokset edustavat jotain yhteiskunnan yleisesti tuomittavana pitämää aatetta tai ilmiötä, sensuuri on paikallaan. Rasistinen kirjallisuus on esimerkki tämän kaltaisesta materiaalista.

Osaa kirjoista on sensuroitu niiden sisältämien ilmaisujen takia, Esimerkiksi etnisiin ryhmiin kohdistuvat ilmaisut, joita kirjassa on käytetty, saatetaan nykyisin kokea rasistisina. Myös vaihtoehtoisia tieteellisenä esitettyjä totuuksia sisältäviä teoksia, kuten Maria Nordinin tuotantoa on sensuroitu. Joissain tapauksissa

kirjoissa on varoitusteksti “*Sisältö poikkeaa yleisesti hyväksytystä tiedekäsityksestä*” (Liukkonen, 2012)

Sananvapautta ja sanomisen vapautta

Lähtökohtaisesti meillä on perustuslain turvaama sananvapaus. Sen turvin voimme esittää mielipiteemme, kunhan se ei loukkaa tai halvenna muita ihmisiä. Sanavapaus ei kuitenkaan tarkoita sitä, että saamme sanoa mitä tahansa. Se mitä sanomme tai kirjoitamme, ei saa olla ristiriidassa lain ja hyvien tapojen kanssa. Sanavapaus ei oikeuta vihapuhetta. Siinä menee sensuurin raja, sillä vihapuhe kaikissa muodoissaan on kitkettävä.

Ari Haasio
FT
SEAMK

Artikkelin kirjoittaja työskentelee SEAMKin kirjasto- ja tietopalvelualan yliopettajana.

Lähteet

Ekholm, K. (2000). *Kielletyt kirjat 1944–1946*. Things to Come. [Väitöskirja].

Liukkonen, J. (2021). Kirja, joka ei kelvannut kirjastoon. *Kirjastolehti 15.1.2021.*https://suomenkirjastoseura.fi/kirjastolehti/kirja-joka-ei-kelvannut-kirjastoon/

Tieteen termipankki. (1.6.2026). *Kirjallisuudentutkimus: sensuuri.*https://tieteentermipankki.fi/wiki/Kirjallisuudentutkimus:sensuuri

Alenius, A. (29.11.2011). Kohu housuttomasta Aku Ankasta nosti Suomen otsikoihin. Yle. https://yle.fi/a/20-84237

Vanhatalo, K. (29.3.2018). Verentahrima sininen pää, vampyyri ja muut Noidan käsikirjan tutut. Yle. https://yle.fi/aihe/a/20-210642